

KISS HENRIETT

Az első ének-zenei tagozatos általános iskolai énekeskönyvek Kodály-képe

Kodály Zoltánnak a zenei nevelésről vallott elvei legtökéletesebben az ének-zenei tagozatos általános iskolákban valósultak meg. Az első ilyen iskolát Szentkirályi Márta hozta létre Kecskeméten, 1950-ben. A következő években, évtizedekben sorra jöttek létre az ország több városában az ének-zenei tagozatos általános iskolák. Az új iskolatípus új ének tankönyveket kívánt. Bors Irma, Nemesszeghyné Szentkirályi Márta és Párkainé Szabó Helga írták meg az első énekeskönyveket az 1950-es években. Milyen képet közvetítettek ezek az énekeskönyvek Kodályról? Milyen volt Kodály, az ember, a zeneszerző, a népdalgyűjtő és népzene kutató, a zenepedagógus? Az elemzés során azt állapítottam meg, hogy az első énekeskönyvekből kirajzolódott egy olyan Kodály-kép, amely hitelesen mutatta be a tanulóknak azt az embert, aki az életét tette fel arra, hogy nemzetét egy magasabb szintű zenei műveltséghez vezesse el.

1. Bevezetés

Kodály Zoltánt 1947-ben szülővárosa, Kecskemét díszpolgárává választották. Az ünnepségek sorában a város iskolái is köszöntötték a nagy szülöttet. Kodály ekkor ismerte meg Szentkirályi Mártát, akinek hallotta énekelni a református tanítóképző intézet gyakorlóiskolai énekkarát, valamint részt vett az óvodásaival tartott bemutató foglalkozásán. Kodály már ekkor felfigyelt a fiatal szakember elhivatottságára. Szentkirályi Márta volt az, akiknek a fejében megfogalmazódott egy olyan iskola létrehozásának a gondolata, ahol minden nap van énekóra. 1949-ben és 1950-ben több szervezetnek (Magyar Dolgozók Pártja, Művészeti Tanács, Bartók Béla Szövetség Zenei Csoportja, Bács-Kiskun Megyei Tanács Népművelési Osztálya) is elküldte a kérelmét. 1950-ben a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium engedélyezte, hogy próbaidőre, a kecskeméti Jókai utcai általános iskolában, az I. osztályban ének-zenei tagozatot állítsanak fel. Az iskola a próbát kiállta: 1953-ban Veszprémben, 1954-ben pedig Budapesten, a Lorántffy Zsuzsanna általános iskolában követték a példáját. Az ének-zenei tagozatú iskolák működését a 75/1956 (O. K. 18) O.K. sz. utasítás tette lehetővé. Ebben az évben újabb tagozatos iskolák jöttek létre Dunapatajon és a főváros XX., valamint XIV. kerületében. Az új iskolatípus iránt megnőtt a társadalmi igény is: az 1959/60-as tanévben már 50, ének-zenei osztállyal működő általános iskola volt az országban. Az ekkoriban külföldről Magyarországra érkező kulturális delegációk és pedagógiai küldöttségek programjaiban mindig szerepelt ének-zenei általános iskolákban tett látogatás. Maga Kodály is ösztönözte muzsikus barátait, a külföldi vendégeket az ezekben az iskolákban folyó munka megtekintésére. Az éneklő iskolák híre ily módon eljutott a nagyvilágba (Szabó 1977).

„Kodály nevelési koncepciója azonban a zenét nemcsak önmagáért, hanem a személyiségnevelés egyik legfontosabb eszközeként állítja a pedagógia középpontjába. 1952 óta, szinte az iskola indulásától kezdődően arra biztatott, hogy figyeljük rendszeresen a naponkénti éneklés sokoldalú nevelő hatását a közismereti tárgyak mindegyikében, a tanulók magatartásában, értelmi, etikai, esztétikai fejlődésében. A későbbiekben is ez állt érdeklődése középpontjában. Az elmúlt két évtized tapasztalatai igazolják, hogy a naponkénti éneklés nemcsak az esztétikai nevelés közismerten hatásos eszköze, hanem az értelmi, etikai, világnézeti és testi nevelés területén is hatványozott eredményeket nyújt” (Nemesszeghyné 1982, 51). Idővel Kodály nevelési eszméinek pszichológiai hatásait tudományosan is vizsgálni kezdték. Kiemelkedik ezek közül a vizsgálatok közül Barkóczi Ilona és Pléh Csaba kutatása, amelynek eredményeire azóta is sokan hivatkoztak és hivatkoznak (Barkóczi–Pléh 1977).

Az új iskolatípus új ének tankönyveket kívánt. Először 1954-ben, ideiglenes jelleggel készült el a II. osztály (szerző: Nemesszeghyné Szentkirályi Márta) és a III. osztály (szerzők: Nemesszeghyné Szentkirályi Márta és Bors Irma) tankönyve. Az ideiglenes tankönyvek elkészítését Kodály Zoltán is figyelemmel kísérte, és szóbeli bírálataival segítette a tankönyvírók munkáját (Szabó 1989). Az ideiglenes jellegű tankönyvek után a tankönyvek megírására 1954 őszén kapott felkérést Nemesszeghyné Szentkirályi Márta (Szögi 1994). Az I., III. és IV. osztályos tankönyvet Bors Irma és Nemesszeghyné Szentkirályi Márta közösen írták. A II. osztályos tankönyv Nemesszeghyné Szentkirályi Márta önálló munkája. A felső tagozatos tankönyveket a Nemesszeghyné Szentkirályi Márta – Párkainé Szabó Helga szerzőpáros szerkesztette és írta.

Bors Irmát a zenei pályára maga Kodály készítette fel. A Polgári Iskolai Tanárképzőben folytatott tanulmányaival egyidejűleg, 3 évig szinte naponta járt Kodályhoz magánórákra. Kodály így személyesen magyarázta el neki a zenei nevelésre vonatkozó elképzeléseit. Bors Irma munkába állása után (Szentlélek téri Óvónőképző, majd a Próféta utcai Polgári Leányiskola) is figyelemmel kísérte a tevékenységét (Szögi 1994). Nemesszeghyné Szentkirályi Márta az ének-zenei tagozat megálmodásával és létrehozásával írta be a nevét a magyar zenepedagógia történetének az emlékkönyvébe. 1952-től 1973-ban bekövetkezett haláláig állt igazgatóként az első, kecskeméti intézmény élén (uo). Szabó Helgát, a közelmúltban elhunyt zenei szakembert kutató zenepedagógusnak nevezte nekrológiájában Ittész Mihály, amikor azt hangsúlyozta, hogy az elmélet és a gyakorlat, a zenei nevelői munka és a tudományos feladatvállalás mennyire egyensúlyban volt Szabó Helga életében és életművében. Az ének-zenei általános iskolák számára az első, Nemesszeghyné Szentkirályi Mártával írt tankönyvek után, ké-

sőbb önállóan is írt tankönyvsorozatot. Ebben a munkájában, egy-két kötetben, társszerzőként, Dobszay László is segítette (Ittész 2011).

Kodály Zoltánnak a zenei nevelésről vallott elképzelései az ének-zenei tagozatos általános iskolában valósultak meg a legtökéletesebben. Az 1969/70-es tanévben az ország 5626 általános iskolájából 120-ban működött ének-zenei tagozat. Ekkorra már teljesen elkülönült a zenei nevelés e két intézményben. Kodály elképzelése szerint az ének-zenei iskolákba válogatás nélkül kerülnek a gyerekek, az új iskolatípus mindenki számára nyitott, a mindennapos énekórák a személyiségformálást, az ízlés alakítását, az esztétikai nevelést hivatottak szolgálni. A nagy társadalmi érdeklődés és nyomás folytán idővel szelektálni kezdtek a gyerekek között, és bevezették a felvételi vizsgát. Ahogyan Szabó Helga fogalmazott: „*Ezzel Kodály demokratikus reformtervezete alapján rendült meg*” (Szabó 1989, 131).

Az iskolatípus 1950-es indulása óta sok változás történt Magyarországon és a nagyvilágban. Jelenleg azt mondhatjuk el, hogy, bár fogyatkozó számban, de még működnek az országban ének-zenei általános iskolák. Egyre nehezebb a helyzetük. Ma már nem a zenei nevelésre, hanem az idegen nyelvek tanulására, a számítástechnikai ismeretekre, a sportra van erőteljes társadalmi igény.

2. A kutatás

Kodály Zoltán életéről és szerteágazó munkásságáról számos monográfia, tanulmány látott már eddig is napvilágot. Az életút és az életmű egyik legkiválóbb szakértője, Eősze László zenetörténész, Kodály Zoltán életének krónikása így értékelte ezt: „*Kodály egyike századunk azon ritka alkotóinak, akik sokrétű tevékenységet fejtettek ki, és munkásságuk minden ágában maradandót alkottak. S talán az egyetlen, aki tevékenységének minden ágát egész életében céltudatosan, egyetlen eszme szolgálatában szervezte megbonthatatlan egységbe. Elkötelezettsége, mely nemzetéhez fűzte, egyben az életmű növekvő nemzetközi tekintélyének is forrása lett*” (Boronkay szerk. 1984, 2: 315).

A zenetudomány mellett, bár mindenképpen más súllyal, de érdemes a zenepedagógiában is megvizsgálni, hogyan jelenik meg Kodály Zoltán alakja. Jó lehetőséget kínál erre az új iskolatípus, az ének-zenei általános iskolák világa. Kodály Zoltán számára nagyon fontosak voltak ezek az iskolák, hiszen a zenei nevelésről vallott elvei ebben az iskolatípusban valósultak meg a legtökéletesebben. Az új iskolatípusnak saját tankönyvsorozata is készült, amelyben a kodályi elvek a mindennapokra lebontva, gyakorlati formában jelentek meg. Ezekben a tankönyvekben Kodály Zoltán is sokszor szerepel, hol zeneszerzőként, hol népdalgyűjtőként, hol

zenepedagógusként. Bár Kodály személyiségének a bemutatására leginkább a tanítás folyamatában volt lehetőség, fontosnak tartom megvizsgálni azt, hogy maguk a tankönyvek milyen képet közvetítettek a Mesterről, mit tudhattak meg általuk az 1950-es, 60-as, 70-es évek diákjai a nagy muzsikusról.

E kérdés megválaszolásához az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban található, az ének-zenei általános iskolák számára készült, 1–8. osztályos énekeskönyveket elemeztem. A Kodályra vonatkozó részeket négy kategória szerint rendeztem el: vizsgáltam Kodály, az ember; Kodály, a zeneszerző; Kodály, a népdalgyűjtő és Kodály, a zenepedagógus képét. Dolgozatomban a nyolc osztály énekeskönyveiből összegyűjtött mozaikok alapján rajzolom meg Kodály Zoltán portréját.

3. A tankönyvekből nyert Kodály-kép

3.1. Kodály, az ember

Az énekeskönyvekben összesen két képet (ikonográfia) találtam a nagy magyar muzsikusról. Az egyik, a ceruzás kép a 3. osztályos tankönyvben szerepel. A tankönyv 1955-ben készült. Ekkor még élt a mester. Ezt jelzi, hogy csak a születési dátuma van megadva a képaláírásban. A másik kép, amely már fénykép, a 8. osztályos tankönyvben látható. A tankönyv 1967-es kiadású. Kodály ebben az évben halt meg. A tankönyv már jelezte az életút végét a kép aláírásában: „Kodály Zoltán (1882–1967)” (Nemesszeghyné–Párkainé, 1967, 133). Egy harmadik képet tudunk még megnevezni az ikonográfián belül: a 4. osztályos tankönyvben Kodály Zoltán Bartók Bélával együtt látható. A ceruzás mellkép, helyesen, kettejük pályájának összetalálkozására: barátságukra és munkakapcsolatukra hívhatta fel a tanulók figyelmét. E két kivételes alkotó kapcsolatáról szól az az olvasmány is, amely a *Bartók Béla és a magyar ifjúság* címet viseli. Bartók 1945 szeptemberében hunyt el az Amerikai Egyesült Államokban. Kodály írása a következő év március 25-én, Bartók születésnapján jelent meg. Életrajzot egyedül az 5. osztályos tankönyvben találunk Kodályról. A tankönyv 1961-es kiadású, Kodály ekkor még élt. Egy élő klasszikust kellett bemutatni a gyerekeknek. A bevezető sorok szerint Kodály „*a magyar zenekultúra világszerte elismert vezéralakja*” (Nemesszeghyné–Párkainé, 1961, 122). Három szerepben mutatja be a tankönyv a nagy magyar muzsikust: először mint zeneszerzőt, ezután mint népdalgyűjtőt, végül mint zenepedagógust. A zeneszerzői életműből a következő alkotásokat nevesíti a tankönyv: *Háry János*, *Székelyfonó*, *Psalmus Hungaricus*, *Fölszállott a páva*, *Galántai táncok*, *Marosszéki táncok*. A tankönyvszerzők utalnak arra, hogy ezeken a kompozíciókon kívül más zenekari és hangszeres műveket is írt Kodály. Az énekkari művek

hangsúlyosan kerülnek megemlítésre. Művek címeikkel: *Katalinka*, *Nyulacska*, *Süket sógor*; *Gólyanóta*, *Lengyel László*. Kodály jelentőségét a magyar kóruskultúra alapjainak lerakásában határozzák meg a tankönyvírók. „*Széles tömegek számára az éneklésen keresztül tette hozzáférhetővé a zene megértését*” (uo). A népdalgyűjtő Kodályt mindösszesen egy mondat erejéig említi a tankönyv: „*Bartók Bélával együtt a már-már feledésbe merült ősi magyar népdalkincsét kutatták fel*” (uo). A zenepedagógus Kodály jelentőségét így foglalták össze a tankönyvszerzők az iskolásoknak: „*Egész élete munkásságát az ország elmaradott zenei műveltségének felemelésére áldozta*” (uo). A pedagógiai célú művek közül a *333 olvasógyakorlatot*, az *Ötfo-kú zenét*, az *Énekeljünk tisztán-t*, a *15 kétszólamú énekgyakorlatot* és a *Bicinia Hungarica-t* nevezték meg a tankönyvírók.

3.2 Kodály, a zeneszerző

Az 1. és 2. osztályban nem szerepelt Kodálytól zenemű a tankönyvekben. A felsőbb évfolyamok tankönyveiben összesen 15 olyan népdalt találtam, ahol a dal kottája után a tankönyvszerzők utaltak arra, hogy az adott dalt melyik művében dolgozta fel Kodály. A *Háry János* c. daljátékból öt, a másik daljátékból, a *Székelyfonóból* három, a *Kállai kettősből* két népdalt ismerhettek meg a tanulók. További egy-egy népdal egy-egy kórusműben került feldolgozásra. Zenehallgatás eleinte még nem volt az énekórákon, így a zenei műveltség elsajátítását ilyen módon tudták elősegíteni a tankönyvírók. A zenehallgatás első példája a 7. osztályos tankönyvben jelenik meg, amikor az *Aj, sirass édesanyám* kezdetű népdal után javasolják a tankönyvszerzők, hogy a népdal feldolgozását a *Székelyfonóból* hallgassák meg hanglemezeiről. A zenehallgatás maga teljességében a 8. osztály anyagában jelenik meg. Ekkor a *Felszállott a páva*, a *Psalmus Hungaricus* és a *Székelyfonó* című Kodály-művek kerülnek zenehallgatás során feldolgozásra. A zenehallgatást a tankönyv sok kottapéldával segíti. Bár még gépi zenehallgatás nélkül, de a „fő Kodály-mű” az általános iskolai énekórákon a *Háry János*. A 4. és 5. osztályokban a teljes művet megismerhetik a gyerekek. A mű cselekményét részletesen leírja a tankönyv. A tanulók láthatják a feldolgozott népdalok kottáit, így el is énekelhetik azokat. A mű végigkövetése után pedig feladatokkal ellenőrizhetik a tudásukat. (A 4. és 5. osztályos tankönyvben ugyanaz az anyag szerepel a műről.) A zeneszerző Kodály érdekességet is tartogat a tanulók számára. Kodály W. A. Mozart *Oragna figa* c. gyermekkori kis szerzeményéhez második szólamot komponált. A diákok ezt a „közös Mozart–Kodály művet” is megismerhetik és elénekelhetik a tankönyvből. Egy másik különlegesség, hogy a 4. osztályos tankönyvben látható annak a verbunkos dalnak a kottája, amely Gáti István 1802-es zongoraiskolájában jelent meg, és amely Kodály feldolgozásában, a *Háry János Közzenéjeként* (Intermezzo) be-

járta és meghódította a világot. A zeneszerző Kodály bemutatása során feljegyeztem magamnak azokat a tankönyvekben található kórusműveket és kánonokat is, amelyek pedagógiai jelentőségük folytán a zenepedagógiai résznél is szerepelnek. Úgy gondolom, hogy ezeket a műveket mindkét kategória elemzésekor számba kell venni. Kórusműből tíz szerepel a nyolc osztály anyagában. Ismertebb kórusművek (*Katalinka*, *Héja*) éppúgy jelen vannak, mint különlegességek. A három, általam különlegesnek mondott kórusmű egyike *A szabadság himnusa*. Ebben a műben Rouget de L'Isle La Marseillaise dallamát dolgozta fel Kodály. Kodály mindig is vonzódott a történelemhez, a történelmi témákhoz. Erre példa ez a kórusműve is. Egy másik érdeklődési kör Kodálynál az irodalom. Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenchez* című versét is megzenésítette. A mű a 7. osztály tananyagában szerepel. *Az éneklő ifjúsághoz* című kórusmű címében viseli az 1930-as években útjára indult és napjainkban is élő mozgalom nevét. A kánon műfaját három tétel képviseli ebben a tankönyvsorozatban. Ezek közül kettő egyszerűbb, „tréfás kánon” (Kodály). Komolyabb hangvételű a Berzsenyi Dániel versére (újabb irodalmi kapcsolat!) komponált *A magyarokhoz* című kánon. Ez a kánon napjainkban is nagyon népszerű a kórusok körében. Sok kórustalálkozón ez a záró, közös műsorszám. A 3. osztályos tankönyv magyarázó szövege kitér Kodály zeneszerzői tevékenységére is: „... Kodály Zoltán Bartók Bélával együtt járta a falvakat, az ott gyűjtött népdalokat legtöbbször énekkarra dolgozta fel. ...” (Bors–Nemesszeghy, 1955, 21).

3.3 Kodály, a népdalgyűjtő

Az 1. és a 3. osztályos tankönyv mind a gyűjtés helyét (település neve, megye neve), mind a gyűjtő nevét megadja. A 4. osztályos tankönyvben már csak a gyűjtő neve szerepel. Ezekből a tankönyvekből a gyermekek megtudhatták, hogy mely népdalokat gyűjtötte Kodály. A többi tankönyv, bár hoz népdalokat, nem közli a gyűjtés adatait. Így a nyolc év alatt mindösszesen 48 népdalról tudhatták meg a tanulók, hogy azokat Kodály Zoltán gyűjtötte. Ezekre az adatokra is leginkább a betűrendes mutatóban találhattak rá. Nem tudom az okát, hogy miért nem a „fő szövegben”, közvetlenül a dal kottájánál (fölötte vagy alatta) szerepeltek ezek az információk. Nem biztos, hogy minden gyermek hátralapozott a mutatóhoz, hacsak nem hívták fel rá a tanítói a figyelmet. A 4. osztályos tankönyv megoldását sem tartom teljesen szerencsésnek, miszerint csak a gyűjtő nevét közli. A gyűjtés helye éppen olyan fontos adat; A Kodály által gyűjtött népdalok között vannak olyanok is, amelyeket ő maga saját művében fel is dolgozott. Sok esetben a tankönyvszerzők fel is hívták a tanulók figyelmét ezekre a dalokra és feldolgozásaikra. (Például az *Óh, mely sok hal*, valamint a *Sej, Nagyabonyban* kezdetű népdalok a 3. osztályos tankönyvben, vagy a *Madárka, madárka* és a *Vagyok olyan legény* kezdetű népdalok

a 4. osztályos tankönyvben.) Vannak azonban olyan Kodály által gyűjtött és feldolgozott népdalok, ahol ezt szintén megtehették volna a tankönyvszerzők, de valamiért mégsem tették meg. Két közismert népdal példája erre a 4. osztályos tankönyvből: *A jó lovas katonának, Hej, két tyúkom tavalyi*. Az előbbi népdal a *Háry János* c. daljátékban, míg a másik a *Mátrai képekben* került feldolgozásra.

3.4 Kodály, a zenepedagógus

Legtöbbször az olvasógyakorlataival volt jelen a zenepedagógus Kodály a tanulók tankönyveiben. Az 1. osztályban még csak egy olvasógyakorlat szerepelt tőle (a pontos forrás megjelölése nélkül). A 2. osztály tananyagába nem került olvasógyakorlat. Szintén hiányoznak ezek a gyakorlatok a felső tagozatos tankönyvekből. Így a 3. és 4. osztály tankönyveit tudjuk számba venni. 3. osztályban a *333 olvasógyakorlat* (tizenkilenc példa) és az *Ötfokú zene* (hat példa) füzetek kerültek alkalmazásra. 4. osztályban a *24 kis kánon a fekete billentyűkön* (öt példa) és az *55 kétszólamú énekgyakorlat* (két példa) című kötetekből merítettek a tankönyvszerzők. Az olvasógyakorlatokat szolmizálniuk, vagy kopogniuk és énekelniük kellett a tanulóknak, máskor basszuskulcsban, illetve különböző dó-helyekben kellett lekottázniuk, illetve énekelniük a megadott példákat. A biciniumok közül tizenegyet ismerhettek meg a gyerekek. Általában két bicinium jutott egy osztály anyagába, bár volt olyan osztály, ahol egy sem került feldolgozásra. A triciniumok már nehezebb szintet képviselnek, így ezekből a háromszólamú gyakorlatokból csak a 7. és 8. osztály anyaga ad egy kis ízelítőt. Összesen három mű képviseli ezt a sorozatot. Az epigrammák szintén nem jellemzőek. A 4. és a 7. osztály anyagában találkozunk a műfaj egy-egy képviselőjével. A kánonokat és a kórusműveket a zeneszerző Kodályról szóló elemzés mellett itt is megemlítem. Kánonból csak hármat tanultak a gyerekek. Kettő egyszerűbbet a 2. osztályban, valamint a híres, *A magyarokhoz* címűt a 8. osztályban. A Kodály-kórusművekből összesen kilenc szerepel a tananyagban. Általában minden osztályban egy Kodály-kórusal ismerkednek meg a gyerekek. Kivétel a 3. osztály, ahol három kórusmű is helyet kapott. A 3., 5. és 8. osztályos tankönyvekben Kodály Zoltán zenepedagógiai írásaiból is idéznek gondolatokat a tankönyvszerzők. A 3. és 5. osztályos tankönyvben szereplő idézetekben a zenei analfabetizmus ellen, a kottaolvasás elsajátításának fontossága mellett emeli fel a szavát Kodály. A 8. osztályos tankönyvben a *Bicinia Hungarica IV.* füzetének előszavából való idézet szerepel. Ebben az idézetben arra hívja fel a figyelmet Kodály, hogy saját népzeneink ismerete mellett a rokon népek dalait is meg kell ismernünk, arra is ki kell tekintenünk. Az általam több helyre, így ide is besorolt 3. osztályos tankönyvi magyarázat Kodályról, mint zenepedagógusról is említést tesz: „Kodály Zoltán nemcsak a zenei írás-olvasás elsajátításá-

nak útját mutatta meg számunkra ...” (Bors–Nemesszeghy, 1955, 21). A 2. osztályos tankönyvben hét komponált gyermekdal is szerepel Kodály tollából: *A táboron végigmegyek én* (Weöres Sándor versére), *Ágon ugrált a veréb* (Weöres Sándor versére), *Csillog a napfény, Fényes napsugár* (Brodsky Erzsébet versére), *Gyere jó pajtás* (Weöres Sándor versére), *Száll az ének* (Arany János versére), *Tavaszkékje ébred* (Károlyi Amy versére).

4. Összegzés

Dolgozatomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy milyen képet közvetítettek az első ének-zenei általános iskolák tankönyvei Kodály Zoltánról, mit tudhattak meg az 1950-es, 60-as és 70-es évek diákjai a nagy muzsikusról. Az énekeskönyvek áttekintése után a Kodály Zoltántól a tankönyvekben közölt zeneművek, népdalok és pedagógiai gyakorlatok alapján a következőket tudtam megállapítani.

A Kodályt, az embert bemutató 5. osztályos rövid életrajzból az látszik számomra, hogy leginkább Kodály zeneszerzői életművét hangsúlyozták a tankönyvírók. Súlyozás szerint ezután a zenepedagógiai tevékenység bemutatása következik. A népdalgyűjtés, az egymondatos utalással, nem kapott hangsúlyt. Ami mindenképpen hiányzik, az a tudósról szóló kép. Kodály a népdalokat nemcsak gyűjtötte, hanem rendszerezte is. A népzene kutatóról semmit nem tudhattak meg e tankönyvsorozat alapján a gyerekek. Kodály, a zenetudós képe rajzolódott ki. A képi ábrázolás (ikonográfia) nagyon minimális a tankönyvekben. Dicséretes, hogy a tankönyvírók igyekeztek Kodály és Bartók kapcsolatára utalni. E két géniusz barátsága és közös munkája a csillagok kivételes együttállását jelentette a korabeli Magyarországon és a magyar zenetörténetben.

Az általános iskolai tananyagban a következő művek szerepelnek kiemelten a zeneszerző Kodálytól: *Háry János*, *Székelyfőnök*, *Fölszállott a páva*, *Psalmus Hungaricus*. A nagyszabású kompozíciók mellett a kisebb lélegzetű kórusművek is megjelennek. Elsősorban gyermekkarok kerültek be a tankönyvekbe, hiszen ezeket a műveket a tanulók meg is tudták szólaltatni. Egy-két zenetörténeti kuriózumnak számító mű is bemutatásra kerül. Technikai téren nagy előrelépésnek tekinthető, hogy a korszak vége felé gépi zenehallgatás útján is meg tudtak ismerkedni a tanulók az életmű kiemelt alkotásaival. A zeneszerző bemutatásakor kis hiányérzetünk lehet. Talán jó lett volna a hangszeres művek, a kamarazenei művek és a dalok közül is néhányat bemutatni.

A tankönyvek változó gyakorlata miatt nem, vagy csak részben alakulhatott ki kép a tanulóknak a népzenevel foglalkozó Kodályról. Szerencsésebb lett volna, ha minden tankönyvben,

a dalok kottája előtt vagy után, de rendszeresen közlik a tankönyvszerzők a népdalgyűjtés helyét és a gyűjtő nevét. A népdalgyűjtő Kodály mellett teljesen ismeretlen marad a gyermekek számára a népzene kutató Kodály. Kodálynak erről a tevékenységéről egyáltalán nem esik szó, de még utalás sem történik erre. A Kodályról írt életrajz a népdalgyűjtőről is csak egy mondatban tesz említést.

Sokszínű volt viszont az a kép, amit a diákok Kodályról, a zenepedagógusról szerezhettek. Leginkább a gyakorlatai útján ismerhették meg a tanulók Kodályt, akinek a legfontosabb pedagógiai művei bekerültek az iskolai tananyagba (*333 olvasógyakorlat, Ötfokú zene, 24 kánon a fekete billentyűkön, Gyermektáncok, 55 kétszólamú énekgyakorlat, biciniumok, triciniumok, epigrammák, kánonok, kórusművek*). Külön öröm, hogy Kodály elméleti zenepedagógiai munkássága is jelen van három tankönyvben, tőle magától származó idézettel. Ezek többsége a zenei analfabetizmus felszámolásáért küzdő ember képét közvetítik a gyermekeknek.

Az első ének-zenei általános iskolai énekeskönyvekben Kodály Zoltánról szóló részek áttekintése és összegzése után, úgy gondolom, sikerült megrajzolni egy olyan új képet Kodály Zoltánról, amelyet a zenepedagógia, azon belül is az ének-zenei általános iskolák közvetítettek a sokoldalú muzsikusról az 1950-es, 60-as és 70-es években.

BIBLIOGRÁFIA

- Barkóczi Ilona – Pléh Csaba (1977): Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata. Kecskemét: Bács megyei Lapkiadó Vállalat, 1977. 154 p.
- Bors Irma – Nemesszeghy Lajosné (1955): Énekes könyv a zenei jellegű általános iskolák III. osztálya számára. Budapest : Tankönyvkiadó, 1955. 164 p.
- Bors Irma – Nemesszeghy Mária Szentkirályi Márta (1957): Énekeskönyv az ének-zene tagozatú általános iskolák 1. osztálya számára. Budapest: Tankönyvkiadó, 1957. 139 p.
- Bors Irma – Nemesszeghy Mária Szentkirályi Márta (1959): Énekeskönyv az ének-zenei általános iskolák IV. osztálya számára. Budapest: Tankönyvkiadó, 1959. 159 p.
- Eősze László (1984): Kodály Zoltán. In: Boronkay Antal (szerk.): Brockhaus Riemann Zenei lexikon. Budapest: Zeneműkiadó, 1984. 311-318. p.
- Ittész Mihály (2011): Szabó Helga, a kutató zenepedagógus (1933-2011). In: *Parlando* [online] 2011. 52. évf. 4. sz. [2012. 12. 05.] < URL: <http://www.parlando.hu/2011/2011-4/2011-4-07.htm>
- Nemesszeghy Lajosné Szentkirályi Márta (1959): Énekeskönyv az ének-zenei általános iskolák II. osztálya számára. Budapest: Tankönyvkiadó, 1959. 111 p.

- Nemesszeghyné Szentkirályi Márta (1982): A zene szerepe az oktatásban és a nevelésben. In: Erdeiné Szeles Ida (szerk.): Kodály szemináriumok. Válogatás a nyári tanfolyamokon elhangzott előadásokból. Kecskemét 1970-1980. Budapest: Tankönyvkiadó, 1982. 51-53. p.
- Nemesszeghyné Szentkirályi Márta – Párkainé Szabó Helga (1961): Énekeskönyv az énekzenei általános iskolák V. osztálya számára. Budapest : Tankönyvkiadó, 1961. 191 p.
- Nemesszeghyné Szentkirályi Márta – Párkainé Szabó Helga (1962): Énekeskönyv az énekzenei általános iskolák VI. osztálya számára. Budapest : Tankönyvkiadó, 1962. 159 p.
- Nemesszeghyné Szentkirályi Márta – Párkainé Szabó Helga (1965): Énekeskönyv az énekzenei általános iskolák 7. osztálya számára. Budapest : Tankönyvkiadó, 1965. 167 p.
- Nemesszeghyné Szentkirályi Márta – Párkainé Szabó Helga (1967): Énekeskönyv az énekzenei általános iskolák 8. osztálya számára. Budapest : Tankönyvkiadó, 1967. 150 p.
- Szabó Helga (1989): A magyar énektanítás kálváriája. Eötvös József Alapítvány: 1989. 148 p.
- Szögi Ágnes (1994): „Ez az iskola valaha Kecskemétnek dicsősége lesz”. A kecskeméti énekzenei iskola első évtizedei 1950-1973 összefüggésben a korszak művelődéspolitikai és zenepedagógiai törekvéseivel. Kecskemét: Kodály Intézet, 1994. 216 p.

KISS, HENRIETT

THE PORTRAIT OF ZOLTÁN KODÁLY

IN THE FIRST MUSIC TEXTBOOKS OF THE MUSIC PRIMARY SCHOOLS

Zoltán Kodály's principles of music education are realised the best in Hungary in the music primary schools. The first music primary school was established by Márta Szentkirályi 1950 in Kecskemét. More and more music primary schools had been established in several cities of the country in the following years and decades. The new type of school required new type of music textbooks. Irma Bors, Márta Szentkirályi-Nemesszeghy and Helga Szabó-Párkai wrote the first music textbooks in the 1950's. What was the image they conveyed about Kodály? Who was Kodály, the man, the composer, the collector of folksongs, the ethnomusicologist and the music pedagogue? Analysing these textbooks, I determined, that the first music textbooks outlined a Kodály-portrait, that faithfully presented Kodály, the man who offered his life to raise his nation's musical culture and literacy to a higher level.